

PRZEDMOWA

Na książkę *Idee ewolucji w biologii i humanistyce* składa się 37 wybranych tekstów, które zostały opublikowane przez niżej podpisanego w latach 1976–2018. Zamieszczone tu artykuły zestawione są wedle trzech głównych motywów badawczych. Pierwszy motyw można określić jako próbę porządkowania danych teoretycznych, z jakimi mamy do czynienia w nauce, w szczególności w badaniach biologicznych. Przewija się on w różnych formach i sposobach refleksji, jakie podejmują biologowie zarówno w warstwie teoretycznej, jak i eksperymentalnej. Wątek ten prezentują teksty ukazujące namysł nad procedurami metodologicznymi co do statusu, struktury i własności różnych ujęć teorii ewolucji, reguł porządkowania twierdzeń, definiowania pojęć, konstruowania planów eksperymentalnych itd., w które uwikłane jest każde badanie naukowe. Motyw ten ilustruje zestaw 18 tekstów stanowiących część I książki. Nosi ona tytuł „Teoria i metoda w biologii ewolucyjnej” i zawiera głównie prace dotyczące zagadnień metodologicznych i teoretycznych, a także wybranych kwestii metodycznych, jakie napotyka badacz w praktyce naukowej. Do takich kwestii należą m.in. ramy teoretyczne, jakimi posiłkuje się badacz w biologii, precyzacja pojęć stosowanych w odnośnych argumentacjach, zagadnienie metodologicznego statusu praw biologicznych, reguły wnioskowania, poprzez które uzasadnia się rezultaty badawcze, ograniczenia metodyczne w podejściu do materiału badawczego. Problemy badawcze omawiane w tej części zazwyczaj nie stają się od razu przedmiotem głębokiego namysłu badacza biologa. Jest tak dlatego, że funkcjonują na obrzeżach problematyki biologicznej, choć bez wątplenia się z niej wywodzą. Oczywiście, wykraczają one poza refleksję badawczą samej biologii, ponieważ podejmowanie ich wymaga przyjęcia innej perspektywy myślowej aniżeli ta, jaka bezpośrednio towarzyszy biologicznej praktyce badawczej. Wymaga ona bowiem sięgnięcia do metarefleksji nad tym, co się bada, jak się bada, jakich

pojęć się używa i jakie czynności badawcze się podejmuje, oraz tego, do jakich konsekwencji poznawczych prowadzą stosowane przez eksperymentatorów i teoretyków procedury myślowe i techniki badań biologicznych. Dlatego pierwszym motywem w doborze tekstów do tej części książki było poruszenie w pewnym, choć niewyczerpującym zakresie, ale ważnym sensie, zagadnień metodologicznych i teoretycznych, przed których rozstrzygnięciem – czy tego chce, czy nie – stoi dziś niemal każdy badacz biolog, a w szczególności biolog ewolucyjny. Piszący te słowa nie ma wszak wątpliwości, że prezentowane tu rozstrzygnięcia są pomocne w badaniach naukowych.

Drugim ważnym motywem skłaniającym do podjęcia tej pracy było przekonanie, że przez wiele lat XX wieku, ale także obecnie, obserwujemy wyraźną opozycję między naukami biologicznymi a naukami społecznymi i humanistycznymi. Ten rozdział pomiędzy wskazanymi tu podstawowymi dziedzinami wiedzy naukowej nader trudno przezwyciężyć. Niemniej pojawiają się interesujące i twórcze przykłady na to, że współczesna wiedza biologiczna jest zazwyczaj kreowana dzięki licznym inspiracjom płynącym ku biologii z nauk ościennych, w tym takich jak nauki społeczne i humanistyczne¹. Świadectwem tego jest zawartość części II książki, która nosi tytuł „Biologia wobec humanistyki”. Ukazana w tych 10 tekstach tendencja rozwoju badań w naukach biologicznych sprawia, że niepomijalne są już dokonania innych dziedzin nauki, ponieważ w istotnym stopniu wnikają one w naturę wyborów badawczych czy rozumowań biologicznych. W tym wątku prezentowanych prac głównym zamysłem autora było wskazanie argumentów (odnotowywanych również w poważnych dokonaniach badawczych nauk społecznych i humanistycznych) przemawiających za koniecznością zasypania szczeliny rozdzielającej jak dotąd wskazane wyżej kategorie nauk.

Wreszcie motyw trzeci, uwidoczniiony w doborze 9 tekstów części III, noszącej tytuł „Problemy filozofii biologii”, to zagadnienia i pytania filozoficzne, jakie napotyka badacz biolog. Do klasycznych przykładów tego rodzaju zagadnień należy zaliczyć: filozoficzną wymowę i oddziaływanie paradygmatu ewolucyjnego na rozwój myśli naukowej, problem celowości oraz problem postępu w biologii, pojmowanie zjawiska rozwoju wobec różnych fenomenów życia (w tym życia ludzkiego) czy osobliwości natury ludzkiej jako wyniku ewolucji biologicznej i kulturowej. Proponowane tu rozwiązania mają oczywisty walor humanistyczny, ale poszerzają również konteksty, w których korzysta się ponadto z wiedzy biologicznej. Innymi

¹ W sprawie jawnych i ukrytych powiązań filozoficznych i metodologicznych między naukami przyrodniczymi a społecznymi i humanistycznymi należy odnotować ważny artykuł L. Nowaka pt. *O ukrytych związkach między naukami przyrodniczymi i społecznymi*, „Nauka” 1/1998, ss. 11–42.

słowy, sięgają one do tych problemów, na przykładzie których widać istotny wpływ myśli biologicznej na rozstrzygnięcia filozoficzne.

* * *

Poruszana w książce problematyka obejmuje dość zróżnicowany i szeroki zakres tematyczny: od szczegółowych zagadnień metodologiczno-teoretycznych (część I), poprzez problematykę interdyscyplinarną (część II), do zdecydowanie ogólniejszych, czyli filozoficznych pytań (część III). Realizacja tak szerokiego spektrum badawczego nie byłaby możliwa bez twórczego wsparcia współautorów, którzy brali udział w pracach nad wybranymi zadaniami badawczymi. Dlatego w tym miejscu chcę najserdeczniej podziękować im za współpracę. Słowa podziękowań winien również jestem licznej grupie seminarzystów, którzy – w ramach prowadzonych przez prof. Leszka Nowaka – cotygodniowych środowiskowych spotkań naukowych w Instytucie Filozofii UAM, najpierw w Zakładzie Dialektyki Poznania, potem Zakładzie Epistemologii, a następnie Zakładzie Epistemologii i Kognitywistyki, towarzyszyli polemicznie mej twórczości naukowej. Dziękuję też za wsparcie intelektualne współpracownikom i seminarzystom z Zakładu Logiki i Kognitywistyki Wydziału Psychologii i Kognitywistyki UAM. Oczywiście, nie sposób wymienić wszystkich osób, jakie w okresie dokumentowanym niniejszą książką mej działalności zawodowej przyczyniły się do wypracowania odpowiedzi na pytania stawiane w zakresie powiązań biologii z innymi dyscyplinami nauki oraz filozofią, przeto dodam jedynie, że inspirowałem się również polemikami opiniodawców recenzujących moje teksty, rozmowami toczonymi nie tylko na bratnich wydziałach UAM: Wydziale Biologii, Wydziale Nauk Społecznych czy Wydziale Historycznym, ale również dyskusjami na spotkaniach i seminariach prowadzonych na innych uniwersytetach oraz w instytucjach naukowych naszego kraju.

Osobne słowa podziękowania kieruję do dziekana Wydziału Psychologii i Kognitywistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, prof. Mariusza Urbańskiego, za zachętę do przygotowania tej książki oraz umożliwienie mi jej wydania.

Krzysztof Łastowski